

JAUME COLLELL I BANSELLS, PUBLICISTA*

JOAN REQUESENS

Una de les facetes més evidents i de més abast de la vida i obra del canonge Jaume Collell fou la seva activitat com a «publicista», i fou com a tal que va ser presentat al Papa Pius IX el 1874. Aquestes pàgines contenen una detallada exposició de la seva activitat i una reflexió del context en què va dedicar més de seixanta anys de la seva vida al periodisme. Aquí es descriuen, entre altres coses, les seves quatre grans creacions: *La Veu del Montserrat*, *La Veu de Catalunya*, *La Revista Catalana* i les tres *Gazetes* que va editar a Vic, i també s'hi tracta del seu paper com a orador eclesialístic i secular en certàmens tant religiosos com patriòtics.

One of the most evident and far-reaching facets of the life and work of Canon Jaume Collell was his activity as a «publicist», and it was in this capacity that he was presented to Pope Pius IX in 1874. These pages comprise a detailed exposition of his activity, and a consideration of the context within which he dedicated more than sixty years of his life to journalism. Here are described, amongst others, his four great creations: La Veu de Montserrat (The Voice of Montserrat), La Veu de Catalunya (The Voice of Catalonia), La Revista Catalana (The Catalan Magazine), and the three Gazetes which he edited in Vic. His role as an ecclesiastical and secular orator, at both religious and patriotic festivals, is also described.

«Era la meua planeta, com diuen les dones. Jo hi duia una afició innata, al periodisme»¹. Així s'expressava l'ancià canonge Collell. També amb aquestes paraules: «la vocació de periodista la vaig sentir, puc dir, al sortir de la felicitat època de la infantesa per entrar en les inquietuds de l'adolescència»².

Però una cosa són les paraules i una altra els fets. Si aquelles ens diuen quin era el seu sentiment en recordar el passat, aquests confirmen el mot que va triar en l'encapçalament de l'epígraf periodístic de les seves memòries: «L'alçaprem». Amb encert s'aplicava el mot que significa «incentiu, impuls poderós» i la història ho confirma.

* Aquest és el text original que havia d'acompanyar la selecció de textos polítics del canonge vigatà Jaume COLLELL, *Escrits polítics*, edició, presentació i notes de Joan Requesens i pròleg d'Isidre Molas, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives-Eumo Editorial, Vic, 1997; però per raons del tot òbvies i comprensibles hagué de ser reduït a unes pàgines de simple presentació. Ara les planes de la revista *Ausa* li donen acolliment i em plau donar les gràcies als qui em proposaren aquella introducció i als qui n'estampem tota la llargària.

1. Jaume COLLELL, *Del meu fadrinatge*, Gazeta de Vich, Vic, 1920, pàg. 61.

2. Jaume COLLELL, «Les nostres campanyes montserratines », *Gazeta de Vich*, any XXVIII, núm. 3916 (11-VIII-1931).

Jaume Collell i Bancells nasqué a Vic el 18 de desembre de 1846 i poc abans de complir els deu anys ingressà al Seminari. Durant el curs de 1862-1863, feia segon de filosofia, «se'm va ocorre publicar una fulla manuscrita estraferent els caràcters d'impremta per no ésser reconegut, titulada *El Críticón*, perquè s'esqueia que aleshores havia llegit l'obra de Gracián»³. Passats tres anys iniciava la seva carrera periodística amb un article, signat J. C. B., en el setmanari vigatà *Eco de la Montaña* el dia 30 de novembre de 1865. Passats dos anys més ja n'era redactor. I per primera vegada signava amb totes les lletres del seu nom el mes de setembre de 1868⁴.

A l'inici del curs 1867-1868 ha deixat els estudis del Seminari i es matricula a la Universitat de Barcelona. A la capital fa amics i participa en la redacció d'un número extra de la revista *La Barretina* «per celebrar la vinguda dels poetes provençals i castellans a la festa dels Jocs Florals de l'any 1868»⁵. Exerceix de redactor de la revista *Lo Gay Saber* en la seva primera etapa⁶ i fa traduccions⁷, sense deixar d'escriure en la premsa vigatana.

La tasca periodística la reparteix entre Barcelona i Vic accentuant-se a partir de la Revolució de 1868. Els canvis de tota mena que la «Setembrina» desencadenà es reflectiren en la premsa, i els periòdics vigatans, tot i canviar de títol, eixien de les mateixes mans i s'adaptaven a les circumstàncies. Jaume Collell, ja s'ha escrit, fou redactor de l'*Eco de la Montaña*, l'últim número del qual aparegué el primer dia d'octubre de 1868. El seu substitut va ser *El Pueblo Vicense*; pel testimoni de Josep Gudiol, sabem que ell era el qui més ajudava el director⁸; deixà de publicar-se el 21 d'abril de 1869 i el rellevà *La Patria* que eixia al carrer quatre dies després. Aquest nou bisetmanari plegava per Sant Jordi de 1871, tot i que en l'entremig ja no s'havia estampat de juliol a octubre de l'any 1870. En la primera etapa lluí aquest lema: «Unidad católica. Libertades populares. Monarquía tradicional»; i en la segona, aquest subtítol: «Periódico Católico, Apostólico, Romano». En ell, Collell, no solament hi participava com a redactor, sinó que n'era el factòtum i ho sabem per una carta seva a Marià Aguiló: «he resolt descarregar-me una mica de feina, deixant los treballs del periòdic. No sé si del tot ho podré fer-ho, perquè encara que conec que em gasta molt temps i salut [...] i que la política és una cosa que segons per on se pren crema i quasi sempre punxa, no obstant tinc amor a la causa i veig que si jo plego, amb la vagabunderia d'en Macià, s'haurà de plegar lo diari que ara

3. J. COLLELL, *Del meu fadrinatge*, op. cit., pàg. 61.

4. Veg. J. COLLELL, «Apuntaciones», *Eco de la Montaña*, any VI, núm. 616 (6-IX-1868).

5. J. COLLELL, «Recordances», *Gazeta de Vich*, any XXVII, núm. 3750 (17-VII-1930).

6. El seu nom es llegeix en la taula general del primer any; en els números del segon, 1869, la llista dels redactors és a la capçalera. Veg. Maria Carme RIBÉ, *Index de «Lo Gay Saber» (Barcelona, 1868-1869, 1878-1879)*, Barcino, Barcelona, 1988, pàgs. 72 i 75 en l'epígraf «corresponsalies».

7. Es tractava d'articles del *Messenger du Sacré Coeur de Jésus* del jesuïta Henri Ramière que el seu director espiritual, Josep Morgades i Gili, editava a Barcelona, i de llibrets de les òperes que aleshores es representaven (veg. J. COLLELL, *Del meu fadrinatge*, op. cit., pàgs. 85 i 145).

8. Veg. Concepció MIRALPEIX I BALLÚS, *La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX*, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1981, pàg. 129.

comença d'arrelar-se.»⁹ Durant els mesos que *La Patria* no es publicà omplia el buit *La Crónica Montañesa* amb els mateixos redactors i, per tant, també amb Jaume Collell.

Arribada la tardor de l'any 1870 el jove periodista demana per retornar al Seminari i deixa de col·laborar a la premsa, llevat de ser redactor d'un setmanari eclesiàstic: *El Domingo*, «periódico religioso de ésta –escriu a Fèlix Sardà i Salvany– que la mayor parte de los números he de arreglarne solito»¹⁰.

La nova situació el decantà a un periodisme de temàtica més religiosa i des de 1871 «ajudant de lluny a lluny al Dr. Sardà i Salvany en la batalladora *Revista Popular*»¹¹, que es perllongarà en una primera etapa fins a l'any 1877. Però Collell no podia recloure's en el món eclesiàstic i en aquell 1871 guanyava l'englantina als Jocs Florals i era proclamat Mestre en Gai Saber. I publicava el llibret civicoreligiós de versos parenètics *Nou Fra Anselm* –per Nadal la primera edició i ja pel febrer la segona–, en redactava un altre de semblant i també a imitació de l'antic, *Altra peregrinació del Venturós Peregrí* –amb la Comuna de París com a motiu i tema–, i escrivia i publicava encara el més desconegut, però també seu *Novíssim Fra Anselm catòlich monárquich. Llibret de bonas máximas*¹².

Digne acompanyament d'aquesta colla de versos va ser-ne la prosa del llibret *La revolució y les antigualles* que, com a primer número d'una nova col·lecció en català –que després no tingué continuïtat– de l'Editorial Catòlica¹³ fou publicat en 1872. Va ser, si es pot qualificar així, la darrera gallejada de joventut. «Representa el final del període de formació i el punt d'arrencada de l'etapa constructiva» amb paraules més ajustades de Josep Junyent¹⁴.

9. Epistolari del fons Marià Aguiló a la Biblioteca de Catalunya, carta del 23-I-1870. En Jacint de Macià, advocat, era, en 1870, secretari de la Junta Carlista del districte de Vic i en 1888 va seguir el radicalisme dels Nocedal, pare i fill (veg. Melchor FERRER, *Historia del tradicionalismo español*, Ed. Católica Española, Tom. XXIII, Vol. 1, Sevilla, [1953 ?], pàg. 292).

10. Fons Epistolar de Fèlix Sardà i Salvany –a partir d'ara SS– a l'Archivum Historicum Societatis Iesus Catalauniae (Sant Cugat del Vallès); les xifres indiquen capsa / carpeta / número de carta. Així, doncs: SS 2 / 11 / 1 del 30-I-1871. Aquest setmanari l'havia fundat el seu director espiritual i conseller mossèn Ramon Sala Fugurull. Per un elenc de premsa carlista, sabem que va ser considerat d'aquesta tendència política puix remet a un altre setmanari, el nocedalista *El Norte Catalán* que l'esmenta en el seu núm. 1000 (veg. José NAVARRO CABANES, *Apuntes bibliográficos de la prensa carlista*, Sanchis - Torres y Sanchis, Valencia, 1917, pàg. 74).

11. J. COLLELL, «Censura y espionatge», *Gazeta de Vich*, any XXVII, núm. 3708 (10-IV-1930).

12. Són els llibrets següents: UN ESTUDIANT DE TEOLOGIA, *Nou Fra Anselm. Llibre de bons consells compost per ...*, Estampa de Ramon Anglada, Vich, 1870; UN ESTUDIANT DE TEOLOGIA, *Altra peregrinació del venturós peregrí dictada per ...*, Estampa de Ramon Anglada, Vich, 1871; UN HERMITÀ, *Novíssim Fra Anselm catòlich monárquich. Llibret de bonas máximas compost per ...*, Estampa de Gayetà Campins, Gràcia, 1871.

13. Veg. Jaime CARRERA PUJAL, *Historia política de Cataluña en el siglo XIX*, vol. V, Bosch, Barcelona, 1958, pàgs. 505-506. La segona edició d'aquest llibret, avui pot llegir-se a Jaume COLLELL, *Escrits polítics*, edició, presentació i cronologia de Joan Requesens i pròleg d'Isidre Molas, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives-Eumo Editorial, Vic, 1997, pàgs. 68-97.

14. Josep JUNYENT I RAFART, *Jaume Collell i Bancells: Les campanyes patriòtico-religioses (1878-1888)*, Patronat d'Estudis Ausonencs, Vic, 1990, pàg. 12.

I

El salt qualitatiu en la carrera de publicista de Jaume Collell fou definitiu amb la creació de *La Veu del Montserrat*, «que per espai d'anys fou la meua trona civil»¹⁵. Arribada la tardor de l'any 1877 va ser realitat el somni que acariciava des d'en feia quatre. El coneixem per una carta de Marià Aguiló a Tomàs Forteza: «En Collell que te saluda i agraeix el passos que dones per ell, s'ha ordenat a Girona i ve amb el desig de fer una revista per esborrar la mala impressió que han fet les criaturades de la *Renaixensa*»¹⁶.

Aquest somni acariciat des de quatre anys enrere havia tingut el seu darrer grau d'ascensió ideològica i emocional el 27 de febrer de 1874. El capvespre d'aquell dia hivernal Jaume Collell –juntament amb el seu amic Torras i Bages– estigueren «mitja hora passada en la intimitat d'una entrevista ab Pio IX». En aquella audiència rebé, de manera indirecta, un frèndol d'autèntic encoratjament que enllà dels anys recordava amb les paraules següents. Duia al papa una quantitat de diner aplegada entre els subscriptors de la *Revista Popular* i en deixar-la sobre la taula pontifícia, «en aquell moment, vaig veure allà damunt una tarjeta amb el meu nom, i l'adjectiu *publicista*. Era la primera vegada que em veia qualificat de tal, perquè si bé feia temps que jo col·laborava en periòdics de Vic i de Barcelona, no em creia encara mereixedor de l'honorífic dictat de publicista catòlic [...] Aquell títol estampat en una tarjeta de presentació per a una audiència papal fou, com ja he dit, el meu baptisme de periodista; i excuso dir si en el fons de la meua ànima brotà vigorós lo propòsit d'ésser-ne mereixedor per una fidelitat constant a l'especial vocació, que jo he considerat sempre com part integrant i complementària de ma vocació sacerdotal»¹⁷. Quan passades unes setmanes ho contava a la *Revista Popular*, fins i tot precisava l'hora: a dos quarts de set del vespre¹⁸ i que parlaren al papa en català¹⁹. I en 1922 escrivia: «és un dels més bells records de la nostra vida»²⁰, i al cap de dos anys hi retornava, a aquell record, considerant-lo «com una regalada benedicció del cel que havia d'influir en lo restant de la nostra vida»²¹.

Era arribada l'hora de la feina, era el temps de seguir les petjades dels seus mestres i models. Collell havia estat, al Seminari, alumne del futur bisbe Francesc Aguilar i Serrat, un dels puntals en els inicis del Círcol Literari de Vic²². A prime-

15. J. COLLELL, «Censura y espionatge», *Gazeta de Vich*, any XXVII, núm. 3708 (10-IV-1930).

16. «Mariano Aguiló y la “Renaixença” a través de un epistolario», *Analecta Sacra Tarraconensia*, Vol. xxxviii (1965), pàg. 34, carta del 13-VI-1873. Jaume Collell fou ordenat de prevere el 7 de juny de l'any 1873 a Girona. Ara no ve al cas de parlar dels entrebancs amb què topà abans de rebre ordes i als quals fan referència els agraïments a Tomàs Forteza.

17. J. COLLELL, «Recordant a Pio Nové, IX», *Gazeta de Vich*, any XXV, núm. 3370 (9-II-1928).

18. J. COLLELL, «Recuerdos de Roma, I. La visita al Santo Padre», *Revista Popular*, año IV, núm. 173 (18-IV-1874).

19. J. COLLELL, «Recuerdos de Roma», *El Domingo*, año 6º, núm. 274 (5-IV-1874), pàgs. 1123-1126.

20. J. COLLELL, «La reconquista de Roma, I», *Gazeta de Vich*, any XIX, núm. 2491 (17-VI-1922).

21. J. COLLELL, *Epistolari de Josep Torras i Bages*, transcripció i anotació de Jaume Medina, Vol. I, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, 1994, pàg. 43.

22. Veg. Miquel S. SALARICH TORRENTS, *Història del Círcol Literari de Vich*, Patronat d'Estudis Ausonens, Vic, 1962, pàgs. 5 i 194; J. COLLELL, «Perfil biogràfic del Il·lustríssim Sr. Dr. D. Francesch Aguilar y Serrat», *La Il·lustració Llevantina*, any I, núm. 4 (16-XII-1900), pàgs. 44-45.

ries de setembre de 1877²³ el retrobà a Madrid on aleshores residia dedicat a l'ensenyament i al periodisme. Dedicat a fer créixer «l'alenada de l'esperit modern radicat en la tradició, que tan poderosa havia sortit en nostra terra de la ploma d'en Balmes. [...] L'ensenyança i el periodisme, les dues grans palanques de la vida moderna [...] Lo trobí jo pel setembre de l'any 1877, en los mateixos dies en què plegà lo diari *La España Católica*» del qual havia format part²⁴. Fent l'elogi de l'escriptor terrassenc Josep Soler i Palet, Collell ha deixat escrit que «sabia sentir les exaltacions de la polèmica i les sotregades de la lluita en la candent arena del periodisme; i més que tot, aquella atracció que sentia el nostre immortal Balmes quan estampava les següents frases que són l'apologia d'aquesta força social de la premsa periòdica, poderós alçaprem de l'opinió pública en nostre temps. “Nada conozco más grato, deia amb accent convençut, que ejercer influjo sobre los hombres por el ascendiente de la verdad; nada conozco más grato que escribir una palabra y tener la seguridad profunda de que aquella palabra, dentro de pocas horas volará a grandes distancias y vibrará en millares de espíritus, para producir una convicción o excitar una simpatía, como una chispa eléctrica que saliendo de un punto, conmueve la atmósfera hasta un remoto confín”. Això que amb tanta viva sentia i amb tan calor expressava el més gran publicista espanyol del segle XIX, ho sentia en Soler i Palet, com ho sentim tots los qui som de la confraria, encara que el nostre camp d'acció sia un clos reduït i no s'estenga més que als confins d'una regió limitada»²⁵.

Fou, doncs, durant els exercicis espirituals de la darrera setmana de setembre de 1877, quan la predicació d'un jesuïta «acabà de remoure lo que jo treballava en lo més pregon de la meva consciència»²⁶, perquè era l'hora d'enrolar-se —empra aquest verb— «en la lluita del catalanisme militant»²⁷ i, a través de la lletra impresa, aconseguir «sense mixtificacions les justes reivindicacions del nacionalisme en conformitat amb les normes pontificies»²⁸. I si en articles de vells records memora que la intenció a l'hora de crear *La Veu del Montserrat* havia estat el

23. Veg. J. COLLELL, *Efemerides dels meus 50 anys de sacerdocí seguides de Lo Reyet del Tago (novela postuma)*, Gazeta de Vich, Vic, 1938 (posat a la venda en 1986), pàg. 35.

24. J. COLLELL, «Perfil biogràfic del Ilustrissim Sr. Dr. D. Francesch Aguilar y Serrat», *La Il·lustració Llevantina*, núm. 4 (16-XII-1900).

25. J. COLLELL, «Un exemplar de patricis. Discurs biogràfic de Josep Soler y Palet escrit per...», dins Josep SOLER I PALET, *Egara-Terrassa*, Tallers Gràfics de Joan Morral, Terrassa, MCMXXVIII, pàg. XV. El text balmesià, Collell el copia de la seva *Vindicación personal* (veg. Jaime BALMES, *Obras Completas*, Tomo VII, «Escritos Políticos», BAC, Madrid, MCML, pàg. 786).

26. J. COLLELL, «Les nostres campanyes montserratines, II», *Gazeta de Vich*, any XXVIII, núm. 3917 (13-VIII-1931).

27. J. COLLELL, «Les nostres campanyes montserratines, I», *Gazeta de Vich*, any XXVIII, núm. 3916 (11-VIII-1931).

28. J. COLLELL, «Les nostres campanyes montserratines, II», *Gazeta de Vich*, any XXVIII, núm. 3917 (13-VIII-1931). El seu propòsit de seguir les «normes pontificies» l'expressava, per exemple, en marxar cap a Roma en una peregrinació de periodistes, així: «A Roma van els periodistes a fer una protesta eloqüent contra el racionalisme dominant, regoneixent en lo Papa el Mestre infal·lible de la veritat i guardià incorruptible de les sanes costums, l'únic regulador de l'ordre social i baluard ferm de la llibertat humana [...] mostrant que l'única taula salvadora per los pobles és la divina institució del Supremo Pontificat» (J. COLLELL, «La romeria dels periodistes», *La Veu del Montserrat*, any II, núm. 7 (15-II-1879).

catalanisme, ho confirmen, també, les seves paraules en una carta a Sardà i Salvany quan aquest li retreia, precisament, la seva actitud catalanista: «en mis trabajos periodísticos me he señalado mi especial norma, en relación con las necesidades del país donde trabajo y de las personas a quines pensé reclutar para la campaña catalanista. De todo lo que me dices respecto de “La Veu” y que ya en parte me has insinuado otras veces, no tengo tiempo ni espacio para hablarte como deseo para lograr convencerte de que, dadas las actuales condiciones de ese movimiento catalanista, yo no puedo dar una marcha distinta a mi periódico de la que me impuse desde un principio. Recuerda, Felix, que en esas cuestiones de procedimiento, es una gran máxima aquello de *alius sic, alius vero sic.*»²⁹

Aquest fragment de carta a Sardà i Salvany ens ha de portar al d'una altra que li adreçà en el moment de la creació del setmanari. El 15 de gener de 1878 Collell s'expressava en termes generals i amb un so tot religiós: «ya ve V. en que berengenal me he metido, cumpliéndose en mi con toda exactitud aquel refrán de que *al que no quiere caldo taza y media*. Hace tiempo que me había ido alejando del campo de la literatura y mi númen poético sólo se manifestaba en forma de recuerdos ora puros ora dañosos para la mente y el corazón del sacerdote. Entregado a una especie de *dolce far niente* semi-espiritual y místico, había llegado a engolosinarme com las Avemarias del rosario de la viejecita, cuando he aquí, amigo mío, que por uno de aquellos movimientos súbitos interiores favorecido por ciertas circunstancias exteriores, me encuentro de la noche a la mañana con que he desandado algunos años de mi vida y trato de reanudar mis antiguas aficiones y mis ilusiones de joven. La forma en que trato de hacerlo ya la habrá V. visto en el número prospecto de “La Veu del Montserrat”, y no dudo ha de ser V. de los que vean la trastienda del proyecto. No sé si voy equivocado, sólo va para tranquilizarme y emprender la obra con cierto zelo, que sólo busco la gloria de Dios y el bien de las almas.»³⁰

Què pensaven altres eclesiàstics de l'empresa periodística de Collell, la primera, diguem-ho, totalment en català des del camp de l'Església? El dia 29 de gener de 1879 —és el segon any de *La Veu del Montserrat*— Gaietà Barraquer i Roviralta, capellà de Barcelona i futur canonge de la seva Seu, catedràtic d'història en el Seminari, escrivia a Sardà i Salvany: «Collell estuvo aquí y le apuré. Temo que es poco malicioso para conocer cómo ciertas cosas serán interpretadas, y enemigo de escomulgar a muchos de la grey católica. Considero bien que cuando ~~le escribas~~ [sic] notes algo que no camine bien selo [sic] abises.»³¹ Cap a finals d'any, el dia 12 d'octubre, en una altra carta li deia: «Por fin de año [sic] dejo la *Veu* que tiempo ha que no me sirve de nada.»³²

Per què G. Barraquer deixa de ser-ne subscriptor? En la mateixa carta ens explica que havia demanat a Collell, ja feia un any, dades sobre el monestir de Ripoll en vistes als seus treballs d'història religiosa de Catalunya, però no les hi

29. SS 2 / 12 / 6 del 18-IV-1881.

30. SS 2 / 11 / 16 del 15-I-1878.

31. SS 2 / F3 / 3 del 29-I-1879.

32. SS 2 / F3 / 4 del 12-X-1879.

havia trameses i, encara més, abans d'anar ell a la cartoixa de Badalona, Collell se li havia avançat en la recollida de dades i, és clar, Barraquer conclou: «Ya que tan poca consideración me tiene, tampoco se la tendré yo.»³³ Més interessant, però, és una tercera carta. Porta la data del 19 de desembre d'aquest mateix any 1879. «Querido Félix: vamos, Collell es un poeta derecho y hecho y jamás tendrá el juicio bastante para ser director de una publicación periódica. Cuando estaba él en ejercicios, hace poco, vino en *La Veu* un suelto llenando de elogios a Salvador Sanpere y Miquel con ocasión de un artículo en que éste ponía de vuelta y media al cabildo de Barna, y siendo por otra parte sangre de un republicano diputado de las cortes federales, director de la *Gazeta de Cataluña* en aquel tiempo y traductor o publicador de la obra siguiente: C. Chr. J. Krause - *Los mandamientos de la Humanidad*, por M. G. Tiberghien, traducidos, comentados y anotados con textos de las obra de Krause [...] Pues bien, viene Collell de ejercicios y le hago cargos por los elogios y se excusa con su ausencia de Vic; y al cabo de pocos días aparece en *La Veu* un suelto suscrito por M en el que se alaba la obra de Sanpere titulada *Costumbres catalanas del tiempo de Juan I*, para mi, mala. Encontrarás este suelto en el n° 44 de *La Veu*. Así he puesto un suelto en catalán en contra del de M. y se lo pienso mandar a Collell porque lo inserte. Veremos lo que hará. Para obligarle pensaba decirle que si no me lo inserta lo pondré traducido en la *Revista [Popular]* o el *Correo [Catalán]*. No pienso pedirte la inserción en la *Revista*. Se trata sólo de *fer por [sic]*. Si te escribe no le animes, déjale en temor que le conviene.»³⁴ Tot això no és res més ni res menys que posar en evidència l'entorn eclesiàstic, d'eclesiàs-

33. *Idem*.

34. SS 2 / F3 / 6 del 19-XII-1879. En *La Veu del Montserrat*, any II, núm. 36 (18-X-1879), pàg. 142, es llegeix un elogi a Sanpere i Miquel amb aquestes paraules, entre altres: «En l'últim número de la *Renaxensa* ha publicat l'expert arqueòleg catalanista [...] una molt acertada i ben escrita crítica de la Memòria sobre l'Arxiu Municipal de Vic de nostre amic D. Josep Serra i Campdelacreu. És un treball lo del Sr. Sanpere digne de tots lo que han eixit de sa ploma [...] Per lo que felicitem de cor a l'entès i entusiasta antiquari barceloní, qual treball pensam donar a conèixer en altre número.» Això no es féu mai. En *La Veu del Montserrat*, núm. 44 (13-XII-1879) pàg. 175, hi ha la següent ressenya crítica: «Las damas d'Aragó, per Salvador Sanpere y Miquel.- Barcelona, Imprenta de la Renaxensa, signada per M. El seu contingut és una crítica negativa a la interpretació històrica dels costums femenins dels temps de Pere del Punyalet feta des de «l'escola racionalista», la qual s'oposa, evidentment, al «sistema de la Filosofia cristiana». Però això es diu en el cos del text, mentre que en el darrer paràgraf s'elogia el treball d'investigació històrica i sembla que fou l'únic que va llegir en Barraquer. Collell rebé la rèplica en forma de carta signada amb les inicials G. B. que comença així: «Molt estimat amic: saps que sempre llegeixo amb molt plaer lo teu il·lustrat Setmanari, no deixant-ne escapar ni una ratlla, i sabent-me molt greu si res hi trobo que pugua donar peu a mals entesos.» I Collell la insertà en el núm. 46 (27-XII-1879): «No solament per complaure a un amic, sinó per complir amb un dever, insertam la següent carta, i l'hi donem lloc en la secció de Bibliografia, perquè és un verader judici crític d'una obra que no tenia intensió de recomanar, al citar-la, nostre company de redacció M, com ho proven les frases que li dictà la lectura del llibre *Las damas de Aragón*. Agraïm molt lo bon afecte que en sa carta ens demostra lo docte catedràtic d'història que l'ha escrita, i li estímem que amb ella pose la sal a la boca dels lectors de LA VEU DEL MONTSERRAT [sic] que esperaran algun nou escrit de sa erudita ploma.» És la ironia de Collell aquesta capçalera anònima? Els llibres aquí citats són: C. Ch. F. KRAUSE, *Los Mandamientos de la Humanidad o la Vida Moral, bajo forma de Catecismo popular por G. Tiberghien*, traducido por Salvador Sanpere y Miquel, Establecimiento Tipográfico de Ramírez y C^a, Barcelona, 1875; Salvador SANPERE Y MIQUEL, *Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I*, Vicente Dorca, Girona, 1878; Salvador SANPERE Y MIQUEL, *Las Damas d'Aragó*, Imp. de la Renaixensa, Barcelona, 1879.

tics de certa rellevància, un bon xic esquerp contra l'obra de Collell; era el món dels integristes que dominaven el camp de l'opinió religiosa general del país³⁵ i a la qual feia oposició el periodisme de Collell, cada dia més allunyat de la seva juvenil condició carlista. Val la pena de tenir-ho present perquè d'alguna manera la seva faisó religiosa marcava la seva campanya politicocatalanista per un aiguavés de moderació.

Una volta el setmanari fou llegit amunt i avall del país, meresqué aquesta felicitació, entre altres, d'Àngel Guimerà: «Ella sí que ve a omplir un buit, i pot fer molt dintre el Catalanisme, lo nostre bell ideal.»³⁶ Tot i que Collell s'alegrà més de les felicitacions, expressades pel carés catòlic del periòdic i no tant pel de catalanista, de l'«intrèpit i sempre animós cap de colla, Dr. Feliu Sardà i Salvany», i del bisbe de la Seu d'Urgell, Josep Caixal i Estradé, exiliat aleshores a Roma³⁷. La felicitació d'aquest bisbe, prou conegut històricament per la seva arrelada vinculació al carlisme, sorprengué G. Barraquer perquè ell veia massa liberal el setmanari de Collell: «Collell recibe palabras de aliento y de aplauso del obispo Caixal», comentava a Sardà i Salvany³⁸. Aquesta sorpresa, o disgust!, dibuixa cada un dels personatges damunt l'escaquer politicoreligiós d'aquells temps.

La correspondència entre Collell i Torras i Bages és un bon testimoni d'allò que significava *La Veu del Montserrat*. Torras i Bages, a part de ser amic personal de Collell des dels anys universitaris de Barcelona i de quan estudiaren teologia a Vic³⁹, formava part d'un grup d'amics que s'esperonaven religiosament i culturalment parlant. Era «la Colla dels Minyons», que Jacint Verdaguer anomenava dels «doctors de la llei» i Collell qualificava de «penya clerical»⁴⁰. Aquest grup avui

35. Veg. Joan BONET I BALTÀ; Casimir MARTÍ I MARTÍ, *L'Integrisme a Catalunya. Les Grans Polèmiques: 1881-1888*, Vicens Vives-Fundació Caixa de Barcelona, Barcelona, 1990. Veg. interessants documents a Jordi FIGUEROA, «Carlisme, integrisme i les lluites político-religioses del final del segle XIX», Josep Maria SOLÉ I SABATÉ, ed., *El carlisme com a conflicte*, Columna, Barcelona, 1993, pàgs. 205-246.

36. J. COLLELL, «Dues cartes den Guimerà», *Gazeta de Vich*, any XXI, núm. 2820 (29-VII-1924). Aquesta citació correspon a una carta datada el 18-I-1878. Deu dies enrere Guimerà ja li havia escrit: «Estimat amic: Abans que tot dec felicitar-vos amb tot lo cor per la bona idea que haveu tingut de publicar «La Veu del Montserrat». He llegit lo número prospecte i és per demés dir-vos que em poseu a la llista dels subscriptors. Aixó és lo que convé: que tots treballem, cada qual segons ses forces, i tot anirà bé.» (veg. Àngel GUIMERÀ, *Epistolari*, recull i anotació per Enric Cubas i Oliver, Barcino, Barcelona, 1930, pàgs. 47 i 43, respectivament).

37. J. COLLELL, «Les nostres campanyes montserratines, III», *Gazeta de Vich*, any XXVIII, núm. 3919 (18-VIII-1931).

38. Veg. SS 2 / F3 / 3 del 29-I-1879.

39. «Volgué el Senyor que en lo curs 1870-71, nos trobésem tots dos estudiant Teologia en lo Seminari de Vic» (J. COLLELL, *Prefaci a "Dulcis amicitia"*, *Gazeta de Vich*, Vic, 1926, avui reeditat a *Epistolari de Josep Torras i Bages*, op. cit., pàg. 21).

40. De manera assídua, conta Collell, es reunien a casa de Ricard Cortès i Cullerell (Palautordera 1842 - Barcelona 1910), futur rector del Seminari, canonge i bisbe auxiliar de la diòcesi barcelonina, els mossens Josep Torras i Bages (les Cabanyes 1846 - Vic 1916); Antoni Estalella i Sivilla (Vilafranca del Penedès 1844 - Terol 1896), després canonge de Barcelona i bisbe de Terol; Jaume Almera i Comas (Vilassar de Mar 1845 - Barcelona 1919), el fundador del Museu de Geognòsia i Paleontologia del Seminari de Barcelona; Manuel de Ros i el ja esmentat Gaietà Barraquer. Veg. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, Vol. I (1865-1877), transcripció i notes per Josep Maria de Casacuberta, Barcelona, Barcino, 1959, pàg. 157; i J. COLLELL, *Epistolari de Josep Torras i Bages*, op. cit., pàg. 24.

se'ns mostra com un mirall de les divisions catòliques d'aquell temps. Si G. Barraquer era carlí fervent i s'avenia amb la línia integrista d'un Sardà i Salvany i d'un Celestí Matas, jesuïta, hi havia la línia representada per un Ricard Cortès i Jaume Almera que més aviat es decantava cap a viaranys canònics, diguem-ho així, i abocaven aigua al vi del seu carlisme, i encara hi havia una tercera manera d'interpretar la realitat, la de Torras i Bages. Ben aviat, el prevere penedesenc es mirà aquell rebull de sotanes més «filosòficament» i menys «política». És, doncs, aquesta visió del futur bisbe de Vic la que poc a poc assaonará *La Veu del Montserrat* i que podríem anomenar la línia de la prudència amb peus de plom. Torras i Bages acabà fent articles per al setmanari, mentre que G. Barraquer –llevat de la carta-protesta ja esmentada– mai no hi publicà res. I Collell, per la seva banda, trencà les relacions públiques amb Sardà i Salvany des de l'any 1881 arran de la creació de la «Unió Catòlica», poc després de les festes mil·lenàries de Montserrat, i no foren represes fins que aquest no renuncià al seu intransigent integrisme amb l'article «Alto el fuego» en 1896⁴¹.

«En fi, has començat ja l'obra amb consell de sacerdots respectables i per lo tant crec que ha de tenir-te content lo pensar que treballes en profit de l'Església, donant lectura cristiana als subscriptors del teu periòdic; llàstima al meu entendre que no donguis més desarrollo a la narració de tradicions, llegendes, descripció d'antics monuments, relats d'història o fets locals i lo que altres vegades m'havies dit d'historiar los santuaris catalans; crec que tindria molt més interès que notícies que has de copiar d'altres diaris i que de precís en un setmanari han d'ésser estantisses, i que passat ocasions solemnes com ara la mort i elecció del Papa, tenen poc interès per la major part de lectors que puga tenir la *Veu del Montserrat*.»⁴² Aquesta carta del mes de març de 1878 és la primera on Torras i Bages parla del setmanari. La segona és del 23 d'agost amb unes dades i pensaments que manifesten amb notorietat les seves idees, el seu consell i, de més a més, la seva comprensió de la personalitat de Collell.

«Amic Jaume: fa una porció de dies que et vull escriure i avui, després d'una entrevista amb lo Ricardo Cortès, ja no vull esperar més.

»Recordo que quan me parlaves de fundar la *Veu del Montserrat*, ja et diguí lo gran perill en què correries d'ésser confós entre els del bando o escola que no passa ni deu passar com a genuïnament catòlic; comprenia aleshores, ja que les

41. Sobre la fundació de la «Unió Catòlica» i les seves conseqüències a Catalunya, veg. J. BONET I BALTA; C. MARTÍ I MARTÍ, *L'Integrisme a Catalunya*, op. cit., pàgs. 34-48. Pel que fa l'article «Alto el fuego» de Sardà i Salvany, pot llegir-se a la *Revista Popular*, any XXVI, núm. 1331 (11-VI-1896), pàgs. 370-371. Veg. JOAN REQUENSENS, «Afinitats i tibantors entre Jaume Collell i Fèlix Sardà i Solvany», *Revista Catalana de Teologia*, XXIII/1, (1998), pàgs. 119-140.

42. *Epistolari de Josep Torras i Bages*, op. cit., pàg. 119, carta del 31-III-1878. Quasi no caldria fer notar la coincidència entre la recomanació d'estampar històries de santuaris i el malhumor que això provocà en G. Barraquer al cap d'un any i mig com ja hem apuntat, però en fer-ho, s'hi pot afegir una dada més. Escrivia Barraquer a Sardà i Salvany en aquella ocasió: «Collell dijo a Cartés que con los datos que recogió no pensaba hacer más que folletitos de propaganda y que <mot illegible> así quedaba a mi disposición. Añadió que no pasa de notas de cartera, y le creo: y aun llego a pensar que no pasarán según tu apuntas. De todos modos no dejaba de alarmarme porque temía que su imaginación dejase después pelo-dado cuanto yo pudiese decir.» (SS 2 / F3 / 4 datada el dia 21-X-1879, amb tota probabilitat.)

relacions literàries de què estàs rodejat, i que crec que no deus rompre; que lo mateix caràcter teu campetxano, que ton catalanisme simpàtic i franc, que tal vegada fins lo do de saber presentar les coses santes en una forma rebedora pels resistents al catolicisme, t'havien de fer accepte als molts literats del nostre país, que és cert i notori, que si bé catòlics, ho són amb mida i no incondicionalment, i que per lo tant tots aquells que per sa senzillesa no arriben a comprendre certes aliances i amistats, i altres per ser naturalment apassionats, havien de criticar-te per veure't agasajat per gent que tenen una cama a la Iglésia i una altra fora. Per això crec que els amics capellans que et volen bé, hauran sentit que D. Joan Mañé t'hagi fet com un nou Plàcido d'una campanya periodística que no sabem a on ha d'anar a parar, i que temia veure't aliat amb un escriptor que ha tingut sos ensopecs com a escriptor catòlic, i que com a director de periòdic ha donat gravíssims motius d'escàndol als catòlics piadosos i decidits.»⁴³

Aquesta tan explícita referència a Mañé i Flaquer té el seu origen en el primer article d'una sèrie de catorze que el director del *Brusi* havia iniciat el dia 18, cinc abans d'aquesta carta. Es tracta de *Catalanismo* que porta aquesta dedicatòria: «Al Rdo. D. Jaime Collell y Bancells»⁴⁴. Com hem escrit, la prudència de Torras i Bages es manifesta amb peus de plom i per això la lletra segueix en aquest to: «I ja que aquesta carta sembla que et vingui dirigida *quo ad periodistam*, permet'em encara un *otrosí*. Los germans Masferrer han escrit dos articles en la *Veü* que, sobretot lo primer, m'estranya com no el vas fer retocar un poc; a pesar de sa matèria i forma també filosòfica, hi verinejava un cert odi al partit carlista i un despreci pels escriptors catòlics que em sembla que no s'havia de sentar bé a molts lectors de la plana de Vic i a tots aquells que conserven encara los gustos a l'antigua. Respecte a l'article d'en Francesc, qui li fa parlar de *filosofia mística*? Per ventura entre catòlics no és *teologia* i de la més rica que es cria en lo jardí de la Iglésia? Lo dir a la mística filosofia, i volguer tractar-la com a tal, és treballar en la secularització de la ciència e indici cert de racionalisme o quan menos d'haver llegit les obres dels ascètics escriptors, a la manera que es llegeixen los escrits d'un romàntic i melancòlic exaltat. Si els llibres místics són filosofia, són una filosofia de somnis.»⁴⁵

Arribats a l'any 1879 Torras i Bages l'orienta en temps d'eleccions. «En l'últim número hi vegí una cosa que em féu pensar en un altre gros perill que se't ve a sobre: les eleccions. No et fiquis a protegir candidatures; aquelles paraules d'elogi

43. *Ibidem*, pàg. 122, carta del 23-VIII-1878.

44. Joan Mañé i Flaquer publicà aquesta sèrie en el *Diario de Barcelona* entre el 18 d'agost i el 24 de novembre. A partir del segon article el títol passà a ser: «El catalanismo». Els dies d'edició foren, ultra el 18 d'agost, els 1, 8, 15, 22 i 29 de setembre, 6, 13, 20 i 27 d'octubre, 3, 10, 17 i 24 de novembre.

45. *Epistolari de Josep Torras i Bages, op. cit.*, pàg. 123, carta del 23-VIII-1878. El text «d'en Francesc» al qual fa referència és: «Filosofia Mística Espanyola», que porta la signatura «9 Agost 1878 F. M[asferrer].», *La Veü del Montserrat*, any I, núm. 28 (10-VIII-1878), pàgs. [109]-110; comença així: «Dividides, pels moderns historiadors de la filosofia, les escoles, en *sensualistes, idealistes, escèptiques i místiques*, segons les fonts de coneixement que es coneguen i les veritats que per l'especulació s'atenyen [...]» i acaba així: «No són, doncs, panteistes nostres poc estudiats místics, i eix és lo principal caràcter que els separa de molts escriptors anomenats místics del Renaixement i època moderna, i lo primer aspecte comú a tots ells que hem cregut necessari fer notar al tractar d'estudiar-los.»

d'en Bosch i Labrús, crec que si han sigut advertides te seran censurades, puix se tracta d'una persona que suposo que serà excel·lent, mercantil e industrialment considerat, però que té lo pecat d'haver votat la llibertat religiosa; i com que lo que fa acceptable o no a un candidat és la fe, per condicions que tingui un a qui flauegi algo aquesta virtut no pot de cap manera ésser apoiat. [...] no és, emperò, lo que t'he dit fruit de cap conversa amb los companys, puix fa dies que no els he vist, i t'he volgut escriure avui abans de veure'ls, per a fer-te aquestes advertències abans que s'estampés lo Setmanari.» No acaba aquí el que vol dir-li i s'hi llegeix l'afegitó següent: «Per descuit ahir me vaig deixar aquesta carta ja closa sobre de la taula, en lloc de tirar-la al correu com volia; però tal volta ha sigut millor, puix a la vetlla trobí a casa Cortès lo Ricardo i lo Tano que em parlaren, desde luego, de l'assumpto de les eleccions, encomenant-me que et prediquéis molt i molt en lo sentit que ja ho faig. Mira per lo tant de no donar cap relliscada que podria ser fatal pel setmanari i fins per tu mateix. Lo Ricardo ademés m'encomanà moltíssim que escriguessis al P. Costa. *Vigilate et orat.*»⁴⁶ Aquestes ratlles ens fan presents la Colla dels Minyons –el Tano és Gaietà Barraquer– i un altre jesuïta lligat a l'integrisme i amic i conseller de Sardà i Salvany, Fermí Costa i Colomer.

Vulgues no vulgues, el treball de publicista que feia Jaume Collell avançava entre la seva fogositat i la calma de Torras i Bages. I bornava entremig d'un integrisme de pedra picada i una obertura a un món catalanista complex i bigarrat pel que fa a posicions religioses.

II

Passats catorze anys de la fundació de *La Veu del Montserrat* vingué la creació de *La Veu de Catalunya*. Tot i ser-ne Collell l'inspirador i en part el fundador i més o menys el director en els primers mesos, el nou setmanari enfilà els camins per on l'emmenaren els amics més joves, Narcís Verdager i Callís i Joaquim Cabot i Rovira; «i al voltant d'en Prat de la Riba s'hi acoblà la nova generació»⁴⁷. Ara bé, no tot fou simple ni fàcil. El carteig conservat a l'entorn de la seva fundació ens permet d'entreveure les serioses tensions que hi hagué, i fins i tot un origen no pas massa clar. Per raons diverses: des de la seva malaltia –vivía aleshores retirat a Canet de Mar– fins al convenciment que una plataforma periodística escrita des de Barcelona faria més forat en el món catalanista.

L'epistolari amb Narcís Verdager, a més de fer llum al començament de tot, també ens mostra quin era el seu pensament en aquella hora. «Me sap molt greu que s'hagi portat la vinyeta a grabar sens haver-ne jo vist lo croquis. [...] Suposo que no haurà suprimit l'escut de Catalunya amb lo lema *pro aris et focis*. Això és

46. *Ibidem*, pàg. 124, carta del 27-III-1879. L'elogi al polític Pere Bosc i Labrús deia: «[...] sent per consegüent per unanimitat acordat presentar com a candidat al que amb tant zel i valentia ara representà el partit de Vic en les Corts actuals, l'expert proteccionista i valent paladí del foment de la producció espanyola, D. Pere Bosch i Labrús.» «Dieteri del Principat», *La Veu del Montserrat*, any II, núm. 12 (22-III-1879), pàg. 47.)

47. J. COLLELL, «Els manobres», *Gazeta de Vich*, any XXVI, núm. 3607 (14-VIII-1929).

per *La Veu* la marca de fàbrica.»⁴⁸ «De la *Crònica Religiosa*, mentres no trobis persona de confiança que se'n vulgui cuidar, miraré de fer-la jo. Perquè és una secció delicada. Respecte a política general, cuidado amb comentaris.»⁴⁹ «*La Veu de Catalunya* ha de ser un periòdic molt sèrio, i molt ben escrit. Lo Catalanisme necessita un òrguen digne, i en açò s'ha de fundar l'èxit del nostre periòdic.»⁵⁰

Si cal remarcar algun matís en el pensament de Collell, aquestes cartes n'evencien un que sobresurt: la prudència. Les seves paraules fan pensar en una assimilació de la virtut que li predicava anys enrere Torras i Bages quan es va llançar a la palestra periodística. «En dos dies he rebut dues cartes de queixa, i de queixa fundada, dirigint-se ja no a la forma, sinó al fondo del periòdic. Troben que la part política té el mateix to que la *Renaixensa* i que fa massa la part dels republicans, decantant-se sempre en contra dels conservadors. Aquest serà un escull que difícilment sabreu sortejar. Jo t'aviso perquè no vull que em remordeixi mai la consciència. Luego trobo jo que hi ha un tip de literatura. Per què no hi ha d'haver una *Miscel·lànea científica*, una *Revista comercial i bursàtil* cada mes, feta per persona intel·ligent en lo ram, i además, notícies agrícoles de tot lo Principat dades de forma molt sèria? Si jo pogués dedicar-m'hi sobre el terreno, tot això ho muntaria a gran escala. [...] No em cansaré de repetir-te: amb un criteri sa, formal i decidit, *La Veu de Catalunya* té molt camp per corre i farà via. Amb eclecticismes i pasteleries, no es va enlloc.»⁵¹

Entre tots els fragments adduïbles, el més preciós pot ser el següent: «Però molt més m'ha estranyat encara la *puntada* sobre lo capellanesc de *La Veu de Catalunya* [...]. En lo primer número fet a bots i empentes, en Cabot me proposà ficar-hi el *Santoral* de la setmana, cosa que jo vaig desaprovar, precisament perquè no hi fa cap falta i perquè li hauria dat açò sol l'aire de revista purament religiosa. Passat d'açò, a on és lo capellanesc del periòdic? [...]. Los que per açò no se subscriuguin, bon vent i barca nova, que tempoc se't subscriurién si fesses un periòdic eclèctic i sense criteri decidit. [...] Per altra part, si et refies de la col·laboració d'estos elements *híbrids* del catalanisme, vas molt errat. Jo mai hi he comptat; si vénen, millor; però dintre les condicions del periòdic, que són prou amples. [...] I perquè no m'oblidge, et diré que a una persona de criteri ben format, no li passa l'expressió que dóna en Fastenrath a n'en Miquel Servet anomenat-lo "màrtir de Ginebra", puix un catòlic no anomena ni pot tolerar que s'anomeni "màrtir" a un heretge mort per l'odi d'un altre heretge, com ho fou Servet per Calvino. Coses aixís, cregues, que són fundamentals per la vida d'un periòdic que vol representar lo catalanisme catòlic.»⁵² Amb unes tan clares paraules sobre el seu catalanisme «com a religió» i les precaucions per a no ser «capellanesc», però tampoc inexacte ortodoxament parlant, poc comentari cal afegir-hi.

48. Epistolari de Jaume Collell a Narcís Verdguer i Callís a l'Arxiu Nacional de Catalunya. N'existeix una edició a Manuel RUCABADO i VERDAGUER, «El pas de "La Veu del Montserrat" a "La Veu de Catalunya" en la correspondència Collell - Verdguer i Callís», *Anuari Verdguer 1991*, pàgs. 61-106. Aquest fragment correspon a la carta del 18-XII-1890.

49. De la carta indata del desembre de 1890.

50. De la carta que cal datar l'any 1891: «Canet de Mar. Janer».

51. De la carta del 17-II-1891.

52. De la carta del 23-II-1891.

Fins aquí es pot parlar d'una primera gran etapa periodística de Jaume Collell. Després, en part a causa d'una malaltia llarga en el temps i a una activitat més continguda –sense preterir, és clar, els anys que apilava i els esdeveniments imparables del país–, la seva tasca periodística adquirí un aire més reclòs. Hom té la sensació que ja no pretenia de ser una veu forta alçant-se arreu, ans bé s'accontentava en articular-ne una a Vic i a esperar-ne el ressò que potser tindria contrades enllà. I el ressò vingué un dia inesperat: «En 1905 el moviment catalanista conegué dies d'agitació i persecució; la ploma de Collell torna a espurnejar. En 25 de novembre publica a *Gazeta Vigatana* un article que porta per títol un *Viva España*, així en castellà, i entre altres coses hi diu: “Quin cas es pot fer del crit de *Viva España* que surt de la boca de certs generals responsables en part dels grans desastres colonials i dels quals digué el comte de les Almenes que haurien de portar lligada al coll la faixa que porten cenyida a la cintura? *Viva España* criden els diaris de Madrid i responen els peteners de províncies, i cap d'ells és capaç d'iniciar una campanya per a salvar de la fam a mitja Espanya que es mor, com deia l'altre dia Azorín [...] Nosaltres prosseguirem la nostra tasca tan gran com difícil de voler salvar el país, amb el crit de visca Catalunya!” Fou el darrer article que publicà a la *Gazeta Vigatana* perquè aquesta fou suspesa governativament, com ho eren a Barcelona el *Cu-cut* i *La Veu*, després d'ésser incendiades llurs redaccions. El catalanisme, però, anava fent la seva via i cada escomesa d'aquestes li donava noves energies.»⁵³

La *Gazeta Vigatana* fou una creació de Lluís B. Nadal a la qual s'apuntà tot seguit Jaume Collell i es publicà entre el gener de 1904 i el novembre de 1905.

Després vingueren la *Gazeta Montanyesa*, aquesta sí ideada i dirigida per ell, que es publicà entre el desembre de 1905 i l'octubre de 1914 per donar pas a la seva última creació: la *Gazeta de Vich* de la qual aparegué el primer número el dia 15 del mateix octubre i el sobrevisqué fins a la guerra de l'any 1936. No cal dir que la història de Jaume Collell a l'entorn, o millor encara, a l'interior d'aquestes «tres gazetes» ompliria unes quantes pàgines⁵⁴.

I unes altres en demanaria la revista que fundà i dirigí a Barcelona en dues etapes breus, però plenes de significació cultural. Parlaríem de la *Revista Catalana*⁵⁵.

53. Joan ANGLADA i VILARDEBÓ, *El canonge Jaume Collell. El periodista. El catalanista*, Patronat d'Estudis Ausonencs, Vic, 1983, pàg. 34.

54. De les moltes dades, potser pot interessar la picabaralla periodística –amb fulls volanders inclosos– entre la *Gazeta Montanyesa* i la revista dels franciscans de Vic, *Fulla de la joventut Antoniana* el setembre i l'octubre de l'any 1914. L'afer acabà a la taula del prelat diocesà, Torras i Bages. El bisbe prohibí, el dia 28 de setembre, que Jaume Collell continués de director; el dia 9 d'octubre el va cridar, però en ser fora de Vic es presentaren al palau episcopal els seus col·laboradors, seglars, els quals l'endemà mateix decidiren plegar la *Gazeta Montanyesa*. Al cap d'una setmana, el dia 15, aparegué la *Gazeta de Vich* i abans d'acabar el mes Collell ja hi escrivia com a director (veg. Joan REQUESENS i PIQUÉ, *Jaume Collell i la Renaixença* (microforma), Universitat de Barcelona, Barcelona, 1992, pàg. 526-528.)

55. La *Revista Catalana* la va fundar a Barcelona el mes de gener de l'any 1889 i fins al mes de juny es compten els sis primers números. Una segona etapa abraça de gener a abril de l'any 1892. Deu «quaderns» en total amb treballs sobre la llengua catalana d'Antoni Rubió i Lluc, mossèn Joan Segura, Josep Balari i Jubany; treballs d'història de Gaietà Soler, Josep Soler i Palet i ell mateix; sobre lleis per Ramon d'Abadal; textos de Lluís Domènec i Muntaner, Josep M. Quadrado, Terenci Thos i Codina, Jacint Verdaguer, Narcís Oller, Marià Aguiló, Miquel V. Amer, etc., etc.

Bastin, ara, unes quantes paraules comentades de la seva presentació: «Lo punt a que ha arribat lo renaixement literari de Catalunya i les esperances que per a l'esdevenir los bons patricis n'auguren, demanen certament un periòdic del caràcter i condicions de la REVISTA CATALANA que amb lo present número anunciam. Havent deixat de publicar-se temps ha revistes com *Lo Gay Saber* i *La Renaixença* (passant esta a ser diari), que per llarga temporada foren aquí els únics que estimulaven l'afició a les lletres i l'amor a la llengua pàtria, ha semblat que les forces jovensanes del catalanisme tenien més tirada al periodisme batallador i propagandista, comptant-se a l'hora present un respectable nombre de diaris i fulles periòdiques que sostenen gallardament los ideals i proben la vitalitat, cada dia creixent, de la causa del regionalisme en nostra terra.»

Collell constata una situació; elogia la tasca feta per unes publicacions desaparegudes i es proposa d'omplir-ne el buit deixat; evidencia la tendència dominant d'un periodisme de batalla política on ell, certament, no hi és pas un dels més petits soldats, però pensa que cal també un altre tipus de publicació. Tot seguit té present els treballs de geografia i d'arqueologia que editen les associacions d'excursionistes «amb benemèrita constància», però s'ha d'afegir al catalanisme «una Revista consembrant a les que es publiquen en altres parts i que han vingut a ser la forma característica del moviment literari en la nostra època». La presenta com una publicació que abasta tota l'àrea cultural catalana —àmplia visió mai no oblidada per Collell!⁵⁶— i n'anuncia el contingut que el formarà un text «de fons o doctrinal», sèries d'articles de tema jurídic, històric, literari, etc. i, com a complement, l'edició de textos catalans antics, com per exemple «el llibre de les *Sentències morals* de l'hebreu Jefuda fielment copiades per lo senyor Balari i Jovany del Ms. L, 2 de la Biblioteca Nacional [de Madrid]».⁵⁷

I posats a fer un recompte de totes i cadascuna de les seves activitats periòdiques hauríem d'enumerar, a més a més de les seves creacions, les publicacions en les quals participà com a redactor o simple col·laborador⁵⁸ i, de torna, aquelles que en reproduïen textos, ja poètics, ja en prosa, religiosos o culturals. Temes tan

56. És el cas, per exemple, que en els tres primers quaderns Collell publicà sota el títol general de «Recorts catalans de Sardenya» una *Informació é inventari del Santuari de Nostra Senyora de Bonayre, en 1592*, això és, edita un bon tros d'aquest inventari, trobat en una còpia de 1869 feta pel mercedari sard Francesc Sulís que conegué al convent romà de Sant Adrià en 1883, «per la història de la nostra llengua en los països que avui no són ja del domini espanyol» (veg. aquesta intenció en la nota final al quadern III (març 1889), pàg. 129).

57. Veg. aquest text sencer a *Revista Catalana*, prospecte <desembre 1888?>. La còpia dels fragments l'he feta normalitzant-ne l'ortografia, però és interessant recordar que un dels objectius d'aquesta revista era precisament la impressió acurada segons un «sistema uniforme» com ho explicità en el quadern VII —gener de 1892 (pàg. 367)—, llavors de la campanya de *L'Avenç* (vegeu-lo reproduït a *Jaume Collell i la llengua catalana. Selecció de textos*, Joan Requesens Piquer, editor, Eumo Ed., Vic, 1994, pàg. 93).

58. Sense comptar les publicacions ja citades fins aquí, es poden sumar una trentena més, des del *Calendari Català* editat per Pelai Briz en 1865, fins a *El nostre ideal* de Vic en 1931, passant pel *Diario de Barcelona*, *La Renaixensa*, *Revista de Gerona*, *La Il·lustració Catalana*, *La Tradició Catalana*, *El Pla de Bages*, *Estudis Universitaris Catalans*, *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, *Analecta Sacra Montserratensia*, etc., etc.

variats com els d'història⁵⁹; comentaris musicals⁶⁰ o científics i arqueològics⁶¹; o la ridiculització de la crònica d'un ball feta per un militar i que li valgué el primer ensurt l'any 1867⁶². Més seriosa fou la topada amb el govern de Madrid pel maig del 1900. El seu biògraf i amic Antonio Pérez de Olaguer en parla en un capítol intitulat: «Don Eduardo Dato y el proceso Collell». Tan seriós va ser, que arribà a Roma per via diplomàtica. Al final fou sobresegut després d'intervenir-hi advocats com Prat de la Riba, Narcís Verdaguer i Callís, Leonci Soler i Marc i altres⁶³.

Si fins aquí les dades han estat majoritàriament referides al periodisme imprès, unes altres hi ha que com a publicista, això és, en el sentit més ampli d'escriptor i propagador d'unes idees, cal posar també en relleu. A Jaume Collell no solament se'l coneixia com un bon periodista, sinó també com un agut polemista. Pensem en un parell de polèmiques, a tall d'exemple: la que tingué obertament amb el *Correo Catalán* i soterradament amb la *Revista Popular* en les discussions religiosointegristes⁶⁴. L'altra, la politicocatalanista amb Valentí Almirall⁶⁵.

III

I també hem de parlar dels seus discursos i sermons. D'aquells en tenim una bona colla. Pel que fa als sermons, deixant a banda dues oracions fúnebres en la mort dels bisbes Josep Morgades i Antoni Colomer –bisbe a Tonquín–, no ens n'ha arribat cap llevat d'un de 1874 –tot i que en 1895 en preparava una edició

59. J. COLLELL, «12 de setembre de 1683, I i II», *La Veu del Montserrat*, any VI, núms. 36 (8-IX-1883) i 37 (15-IX-1883); *Idem*, «Les anades del gran emperador Carlos V al Santuari de Montserrat», *La Veu del Montserrat*, any VII, núm. 38 (20-IX-1884), pàg. 304.

60. J. COLLELL, «Per bon camí», *Gazeta Montanyesa*, any VII, núm. 537 (24-I-1911), pàg. 2 (on parla de Mn. Romeu); *Idem*, «Un principi de restauració», *La Veu de Catalunya*, any III, núm. 13 (25-III-1893), pàgs. 145-146 (a propòsit d'una conferència de Felip Pedrell); *Idem*, «L'obra d'en Pedrell», *Gazeta de Vich*, any XIX, núm. 2519 (24-VIII-1922); etc.

61. J. COLLELL, «L'Observatori del Ebro», *Gazeta Montanyesa*, any II, núm. 104 (7-XII-1906); *Idem*, «En honor de la ciència catalana», *Gazeta Montanyesa*, any III, núm. 116 (13-VII-1907), *Idem*, «Notícia d'una capella de Ntra. Sra. de Montserrat en la ciutat de Vich», *La Veu del Montserrat*, any VII, núm. 36 (6-IX-1884) (a partir d'un document de l'any 1630 exhumat a la Cúria Fumada).

Sense oblidar la gran quantitat de temes relacionats amb la religió i el món eclesial: biografies de sants, de prelats, de clergues i de religiosos, obres d'art, arxius, litúrgia, etc., etc.

62. Aquesta primera topada amb el poder militar l'originà el text «Correspondencia del Eco», *Eco de la Montaña*, año V, núm. 527 (28-XI-1867). Ho recorda a J. COLLELL, *Del meu fadrinatge*, op. cit., pàg. 63.

63. Veg. Antonio PÉREZ DE OLAGUER, *El canónigo Collell*, Juventud, Barcelona, 1933, pàgs. 189-205. La llarga i embrollada qüestió l'exposa amb abundància de documents transcrits: Jordi FIGUEROLA I GARRETA, *El bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana contemporània*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, 1994, pàgs. 608-664. Vegeu una dada del mateix canonge en una carta a Sardà i Salvany: «Ya sabes que se me forma causa por mi artículo *Inri* [*La Veu de Catalunya*, any X, núm. 489 (10-V-1900)]. Estaba llamado a declarar mañana, lunes, pero me las he arreglado de manera que hayan de pedir nuevo exhorto de comparencia [sic], para poder tener libres estos días y predicar un tríduo en Palafrugell» (SS 2 / 14 / 39 carta del 27-V-1900).

64. Veg. J. BONET I BALTÀ; C. MARTÍ I MARTÍ, *L'Integrisme a Catalunya*, op. cit., pàgs. 34-48.

65. A l'entorn de les posicions ideològiques de Collell i Almirall: Josep JUNYENT I RAFART, «De la gran dignitat de l'acostament entre Jaume Collell i Valentí Almirall en 1882-1885», *Revista Catalana de Teologia*, XVII/1-2 (1992), pàgs. 215-255.

amb pròleg de Josep. M. Quadrado⁶⁶— i del que és mig sermó —«arrogant sermó» amb paraules d'Antoni Rubió i Lluch⁶⁷—, mig discurs polític, *Por la patria*, del qual parlaré pàgines avall.

Amb el sermó de 1874 inicià des de la trona l'exposició de la seva ideologia: no hi ha cap altre fonament durador per a una societat si no és el «regnat de Jesucrist» en ella. Era el dia de Reis a l'església del Pi de Barcelona: «[...] y pasando a otro orden de ideas menos devoto, es verdad, pero no menos importantes, reunidos ahora en espíritu delante de la gruta de Belén [...] vamos a sacar de un espectáculo tan bello como misterioso una importante lección de política. Los magos de Oriente, fieles al llamamiento divino, son los primeros soberanos de la tierra que reconocen, confiesan y adoran la soberanía de Jesucristo.»

Em sembla que pot ser una bona dada el testimoni dels qui interpretaven els seus discursos i sermons. Un exemple, que no per únic deixa de ser significatiu. 1886, Festa Major de Sant Sadurní d'Anoia: «Lo sermó pronunciat en dit ofici per mossèn Collell y en lo qual devem fer constar, ab gran satisfacció nostra, que no s'hi féu ni un gra de política de cap mena (fet que desmenteix les calúnnies dels enemichs del digne canonge vigatà), causà espontànea admiració entre tots los fills de Sant Sadurní que es felicitaven entusiastes del bon acord que s'havia tingut en l'elecció de predicador, més que més parlant en la nostra llengua y essent una de les principals figures del renaixement català [...] A dos quarts de quatre de la tarde comensà en lo local del Cafè del Centro, la conferència regionalista dedicada als fills de Sant Sadurní de Noya per son Centre Català. [...] Presidia la sessió mossèn Jaume Collell, per haver-li cedit galantment tal honor l'actiu President del Centro Català, nostre estimat don Rafael Mir que estava a sa esquerra, ocupant la dreta lo rector de la Parròquia [...]. Obrí la conferència mossèn Collell ab breus y eloqüents mots patriòtics, enaltint nostres aspiracions [...]. Lo nostre distingit correligionari mossèn Collell, que devia marxar a Barcelona, a mitja sessió se despedí ab gran sentiment seu dels allí reunits, y després de proposar que tributessin un entusiasta aplauso als apòstols de la causa catalana, que van de poble en poble a despertar lo sentiment patri, aixís com també a la joventut estudiosa que s'organisa en *Centres* pera reivindicar la nostra llengua en l'ensenyansa, excità als fills de Sant Sadurní de Noya a que no s'olvidassen may de la sanch que duhen en ses venes, fent vots per l'autonomia de Catalunya. Aqueixes paraules de mossèn Collell foren acullides ab incansables aplausos que ressonaven unànimes en la sala.»⁶⁸

66. El sermó conservat es troba a A. PÉREZ DE OLAGUER, *El canónigo Collell, op. cit.*, pàgs. 216-238. Entre les fitxes de Josep M. de Casacuberta dipositades avui a la Biblioteca de Catalunya hi ha una còpia d'una carta de Collell adreçada a J. M. Quadrado en aquest sentit de l'11 de novembre de 1895. Abans que no fossin cremats en el fatídic any 1936 els papers del canonge Collell, Joan Anglada, que n'iniciava la catalogació, diu que de sermons n'hi havia molts en algunes de les trenta carpetes (veg. J. ANGLADA I VILARDEBÓ, *El canonge Jaume Collell, op. cit.*, pàgs. 69-70).

67. També el qualifica d'«oració sagrada», «model de sobrietat i d'unitat de pensament, i d'execució», i li comunica —és una carta— que torna de Madrid i allà «no se'ns entén, no se'ns vol entendre, ni en ses se'ns vol donar la raó» (veg. A. PÉREZ DE OLAGUER, *El canónigo Collell, op. cit.*, pàgs. 215-126).

68. ANÒNIM, «Festa Catalanista de Sant Sadurní de Noya», *L'Arch de Sant Martí*, núm. 208 (2-XII-1886).

En aquest mateix any de 1886 Collell havia obtingut del papa Lleó XIII, en audiència privada el dia 10 d'abril, una imatge de Maria en mosaic –es confeccionaria al mateix Vaticà– per al monestir de Ripoll, la restauració del qual s'havia iniciat sota el bàcul del bisbe Josep Morgades i Gili el dia 21 de març, festa de Sant Benet, solemnement. Collell, com a secretari general de l'obra escrivia l'article *En nom de Déu* que terminava amb aquesta exclamació: «Visca la Pàtria»⁶⁹. I en aquest mateix any també, *La Veu del Montserrat* portà a primera plana, el dia 11 de setembre, una esquila pels qui moriren defensant les llibertats de la pàtria. I Collell no pogué predicar en el solemne funeral commemoratiu d'aquell 1714 a Santa Maria del Mar de Barcelona per prohibició episcopal sota pressió del Capità General. Passats molts anys Bertran i Pijoan va escriure, amb imprecisions de data, que l'oració fúnebre «no la féu. [es] Diu que el capità general, Martínez Campos, no ho volia».⁷⁰

I discursos en Jocs Florals. Tres en els de Barcelona, i a Lleida (1899), Manresa (1901, 1908), Lloret de Mar (1902), Igualada (1903), Tortosa (1904), Sabadell (1907), Palamós (1914), etc. Els balmesians acompanyats de poemes i d'articles⁷¹. I els estrictament polítics que començaren amb «Decadència de España durante la dominación borbónica» en 1867⁷², passant pel dedicat al general Manso, heroi del 1808, a Borredà en 1908⁷³ i acabant amb el que féu a la masia d'en Bach de Roda el 19 d'octubre de l'any 1919 en un acte presidit pel futur president de la Generalitat, Francesc Macià⁷⁴.

Val la pena de donar una doble dada encara –entre moltes altres que podrien aduir-se– per mostrar l'àmplia visió de publicista que Collell tenia. En 1889 editava *La fi del comte d'Urgell, crònica d'autor anònim del segle xv fins al present inedita*. L'altra és la biografia que del rei Jaume I el Conqueridor li edità en 1908 l'Ajuntament de Barcelona en l'escaiença del VII centenari del seu naixement. Jaume Collell, amb aquesta biografia popular, «és, penso, qui millor concretà el veritable sentit de la commemoració [...] com a instrument de presa de consciència del poble català» en aquells anys inicials del segle xx, amb paraules de l'historiador Sobrequés i Callicó⁷⁵.

69. J. COLLELL, «En nom de Déu», *La Veu del Montserrat*, any IX, núm. 12 (20-III-1886), reeditat a J. COLLELL, *Escrips polítics, op. cit.*, pàgs. 161-162.

70. Veg. *La Veu del Montserrat*, any IX, núm. 37 (11-IX-1886); i L. BERTRAN I PIJOAN, «Mn. Jaume Collell, periodista», dins *Jaume Collell Miscel·lània d'Homenatge*, Altés, Barcelona, 1927, pàg. 72.

71. Veg. Joan REQUESENS, «Bibliografia balmesiana de Jaume Collell», *Ausa*, XVII, 137 (1996), pàgs. 125-136, *Idem*, «Bibliografia balmesiana de Jaume Collell (addenda)», *Ausa*, XVII, 139 (1997), pàgs. 439-440.

72. Veg. J. COLLELL, *Del meu fadrinatge, op. cit.*, pàg. 85.

73. Veg. J. COLLELL, *Efemerides, op. cit.*, pàg. 116. En una de les Capses Collell de la Biblioteca-Arxiu Episcopal de Vic es conserven sis pàgines manuscrites seves amb el títol *Notícia biogràfica* que tenen tota la traça de ser l'embrió d'una breu biografia del general Manso.

74. Veg. Antoni PLADEVALL I FONT, *Francesc Macià i Àmbert, «Bac de Roda», heroi de la Guerra de Successió*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1996, pàg. 53. El testimoni gràfic d'aquest discurs és una fotografia feta al canonge mentre parlava, però duu errada la data del peu a J. ANGLADA I VILARDEBÓ, *El canonge Jaume Collell, op. cit.*, no pas, tanmateix a *Gazeta de Vich Suplement* al núm. 4035 (14-V-1932), pàg. 5.

75. Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *El rei Jaume I i la Renaixença als Països Catalans*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1981, pàg. 17.

L'edició de textos polítics –ja citada en aquest treball– que s'ha fet en ocasió del 150e aniversari del naixement del canonge Collell, conté un ampli estudi del professor Isidre Molas que esgrafia la ideologia de Collell en el marc històric del seu temps. No es tracta, però, d'un simple acompanyament dels textos seleccionats –que, sigui dit de passada, no són res més que un 0,2 % dels seus articles i discursos–, sinó una anàlisi del conjunt de la seva obra d'ideòleg, que fins i tot s'eixampla en un conjunt de poemes prou significatius, des del títol que porten fins a data de composició⁷⁶. També és cert que uns milers de les seves pàgines són pura redundància i moltes no van més enllà dels afers de la ciutat de Vic. Una altra qüestió, tanmateix, per a indagar i no oblidar és la de conèixer quines són les fonts alimentadores del seu pensament, les quals rarament explícita amb noms i cognoms. Però hi són i moltes es trobarien fent un buidat de la premsa internacional que es rebia a la redacció de *La Veu del Montserrat*⁷⁷, com també ho serien les dotzenes de cartes avui perdudes –les seves caldria cercar-les per diversos arxius d'Europa, si és el cas que s'hagin conservat– d'homes significatius com el cardenal Mercier⁷⁸.

A banda d'això, em penso que una de les seves fonts estimades, tenint present que Collell era profès del Tercer Orde Dominicà⁷⁹, era l'obra apologetica del pare Lacordaire. Tot i que no recordo d'haver trobat el seu nom fullejant centenars de pàgines, el cas és, al capdavant, que un dels discursos més emblemàtics de Collell, l'intitulat *Por la Patria*⁸⁰, té al darrere, quasi *ad literam*, un dels pensaments de l'apologista francès. Només cal acostar l'oració fúnebre que Collell féu a Girona en 1899 i la III Conferència que predicà Lacordaire l'Advent de 1845 –ara de poc

76. Per exemple, entre altres, els següents: «Quatre paraulas d'un montanyés de cor a n'en Figuerola», *La Patria*, año III, núm. 71 (25-XII-1869); «Una fregada d'orellas a n'en Joan Prim», *La Patria*, año II, núm. 85 (12-II-1870); «Las barricadas» [en castellà], *El Domingo*, año 6°, núm. 299 (27-IX-1874).

77. Maties RAMISA, *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat» 1878-1900*, Eumo, Vic, 1985, pàgs. 183-185, dóna una llista de publicacions de les quals en reproduïa fragments *La Veu del Montserrat*.

78. Joan Anglada ens en dóna una llista, de les moltes cartes que vegé després de la mort de Jaume Collell i abans no fossin cremades l'any 1936: J. ANGLADA i VILARDEBÒ, *El canonge Jaume Collell, op. cit.*, pàgs. 69-71. Pel que fa a la seva relació amb el qui fou el cardenal de Malines Déséiré Mercier, en tenim un curiós testimoni amb la carta de l'escriptora Antònia Barolet que en una des de Brussel·les, el 7 de setembre de 1922, li deia al canonge: «No vull anar-me'n al llit sense fer-lo saber de la gran satisfacció que avui experimento, deguda a vostè que va obrir-me el camí per acostar-me a l'Eminentíssim Cardenal Mercier <...> ens ha rebut d'una manera tan paternal que ens ha deixat encantades <a ella i a una monja que l'acompanyava>. Ha parlat de vostè, de coses d'Espanya, del cardenal Vidal i Barraquer, etc.» (Antònia BARDOLET, «Desde Bruseles», *Gazeta de Vich*, any XIX, núm. 2529 (16-IX-1922)).

79. El dia 7 de març de 1874, festa aleshores de Sant Tomàs d'Aquino i sisè centenari de la seva mort, Collell rebé a Roma, de mans del general dels dominicans, l'hàbit del Tercer Orde Dominicà (veg. J. COLLELL, *Efemerides, op. cit.*, pàg. 23; també J. COLLELL, *Santo Tomàs de Aquino cantor de la Eucaristia. Disertación panegírica*, Imprenta de Jerónimo Portabella, Vic, 1925, pàg. 9) i professà l'any següent a l'església de Montesió de Barcelona (veg. J. COLLELL, *Efemerides, op. cit.*, pàg. 26).

80. J. COLLELL, *Por la Patria. Oración Fúnebre que en la función civico-religiosa celebrada en memoria y sufragio de los héroes gerundenses de los sitios de los años 1808 y 1809 el día 4 de noviembre de 1899 en la iglesia colegiata de S. Félix dijo el...*, Imprenta y Librería de Paciano Torres, Girona, 1899; segona edició a J. COLLELL, *Escrits polítics, op. cit.*, pàgs. 208-224.

traduïda en català⁸¹, sobretot en els darrers paràgrafs. No s'ha de pensar en cap plagi, però sí en la repetició de la mateixa idea i amb idèntic èmfasi. Encarant els dos textos observarem que Collell l'encapçala amb la perícopa del primer llibre dels Macabeus, 2, 51 que parafraseja en l'oració acompanyat d'altres versets del mateix llibre, i són els germans Macabeus els models de semblants homes que ha tingut tota nació catòlica els qui Lacordaire també recorda. A Nostra Senyora de París i a Sant Fèlix de Girona les voltes gòtiques feren ressonar el vell lema romà cristianitzat: combatem *pro aris et focis*.

I per a més obligar-vos, que diria Collell repetint vella fórmula de pregària, no fou Lacordaire que va dir «la llibertat no es dona, sinó que es pren» i ell va escriure «poble que vol ser lliure, si no li donen s'ho pren»?⁸²

L'any 1927 rebé un homenatge en fer-ne ell seixanta-dos que havia publicat el seu primer article –tot i que oficialment es festejaven els seixanta o «noces, deien, de platí». Segons Joan Anglada s'hi adheriren 94 publicacions i n'és un testimoni el volum que li ofrenà l'Associació de Premsa de Barcelona, *Jaume Collell. Miscel·lània d'Homenatge*⁸³. La festa va celebrar-se a Vic el diumenge 22 de maig: una missa a l'església de la Pietat, el lliurament d'una ploma d'or⁸⁴ i el seu nom gravat a una columna de l'atri del temple romà que ell havia coadjuvat a descobrir i a restaurar⁸⁵. Francesc Cambó hi contribuï pagant-li una edició dels seus discursos principals⁸⁶. Tot es féu, però, amb la discreció que permetia la dictadura de Primo de Rivera.⁸⁷

81. Veg. Henri Dominique LACORDAIRE, *Conferències de Notre-Dame* (conjuntament amb Félicité Robert de LAMENNAIS, *Paraules d'un creient*), Proa, Barcelona, 1991, «Clàssics del Cristianisme», núm. 20, pàgs. 208-220.

82. Veg. l'expressió del jove Lacordaire que reporta Jordán Gallego en la seva «Introducció» al llibre citat en la nota precedent, pàg. 44. Quasi no cal recordar que aquests coneguts versos de Collell són del poema «Sagramental» guardonat en els Jocs Florals de 1888 i que li valgueren el reconeixement popular i la pèrdua, es diu, d'una mitra episcopal.

83. *Jaume Collell. Miscel·lània d'Homenatge*, Altés, Barcelona, 1927.

84. I amb la missa matinal i la ploma, uns versos satírics del seu lleial admirador Josep M. de Sagarra, que si Collell els conegué potser agrai amb humor:

«–A les sis és l'homenatge,
a les sis del dematí.
Li regalem una ploma
amb la punta de platí.
–A quina hora és l'homenatge?
–A les sis del dematí.
–Maleït sigui el canonge,
la puta que el va parir.»

(Josep M. de SAGARRA, *Obra Completa*, edició a cura de Narcís Garolera amb la col·laboració de Jordi Llavina, vol. 3, Eliseu Climent, València, pàg. 241.)

85. Veg. l'origen de dedicar-li una columna a «L'homenatge al canonge Collell. La nostra adhesió», *Bulletí del Centre Excursionista de Vic*, núm. LVIII (Maig-Desembre 1927) pàg. 108. La seva inauguració va ser el 15 de juny de l'any 1930.

86. Jaume COLLELL Y BANSELLS, *Sembrant arreu. Recull de peces oratories pronunciades en festes y actes solemnes de Catalunya, per lo...*, Tipografia Balmesiana, Vic, 1927. Veg. sobre l'aportació de Cambó: «El Comitè de l'Homenatge a D. Francesc Cambó», dins *Jaume Collell. Miscel·lània d'Homenatge*, op. cit., pàg. 184.

87. Veg. J. ANGLADA I VILARDEBÓ, *El canonge Jaume Collell*, op. cit., pàgs. 36-37.

Tot plegat, articles i discursos, sermons i activisme cívic, ens fan pensar que no foren retòriques les paraules del seu últim article: «Com del periodisme en só tingut una idea i un sentiment de gran responsabilitat, he obrat sempre seguint una trajectòria tan rectilínia i dreturera, que em trobo al final de la vida amb la tranquil·litat de consciència de l'home que ha complert son deure i ha estat fidel a la vocació del soldat de la propaganda religiosa i intensament patriòtica.»⁸⁸

Jaume Collell i Bancells moria al cap de dos dies, l'1 de març de 1932, d'haver escrit aquest paràgraf.

88 J. COLLELL, «La nostra censura», *Gazeta de Vich*, any XXIX, núm. 4001 (27-II-1932).